

Årgång 32 | Nr 2 | 2019

PARNASSIA

Föreningen Smålands Flora

Föreningen Smålands Flora

Föreningen startade år 1982.

Medlemsavgiften för 2020 är 100 kr och för familjemedlemsskap är avgiften 25 kr. För detta får du möjlighet att delta i föreningens aktiviteter! Fullbetalande får dessutom *Parnassia* (2 häften om året, tillsammans minst 32 sidor).

Föreningens plusgiro: 66 29 27 -3

Styrelse 2019–2020

Ordförande: Tomas Burén, Adelgatan 11A, 393 50 Kalmar
Tel. 070-356 46 97. E-post: tomas.buren@netatonce.net

Vice ordförande: Margareta Edqvist, Syrengatan 19, 571 39 Nässjö
Tel. 070-231 35 82. E-post: margareta.edqvist@telia.com

Sekreterare: Åke Widgren, Ronnebygatan 10, 371 32 Karlskrona
Tel. 070-983 14 49. E-post: cotula@gmail.com

Kassör: Uno Pettersson, Vårlöksvägen 7, 352 51 Växjö
Tel. 0470-751734. E-post: uno_p@hotmail.com

Per Darell, Rökesvens väg 14, 342 34 Alvesta
E-post: per.darell@gmail.com

Mats Halling, Helgsjö 2, 593 92 Västervik
Tel. 0490-921 01. E-post: mats.halling@hushallningssallskapet.se

Eric Lundén, Smålandsgatan 5B, 392 33 Kalmar
Tel. 073-766 48 95. E-post: eric.lunden1@gmail.com

Åke Rühling, Humlekärrshultsvägen 10, 572 41 Oskarshamn
Tel. 0491-771 61. E-post: ake.ruhling@telia.com

Tommy Nilsson, Villagatan 8, 570 80 Virserum
E-post: tommy@virserum.com

Slätterblomma
Parnassia palustris

Omslagsbild: Smalbladig lungört *Pulmonaria angustifolia*. Foto: Margareta Edqvist.

Floraväktarna i Småland 25 år

▪ **Margareta Edqvist**

Projekt Floraväktarna startade nationellt 1987. Några få landskap kom igång de första åren, men i Småland dröjde det ett tag. Verksamheten bygger helt på ett ideellt nätverk av naturintresserade personer som bevakar våra hotade kärlväxter genom återkommande besök på deras lokaler. Vid besöken noteras antalet exemplar av växten, förändringar, hot mot växtplatsen och annat av intresse, allt med syfte att rädda våra allra sällsyntaste växtarter samt öka kunskapen om dem.

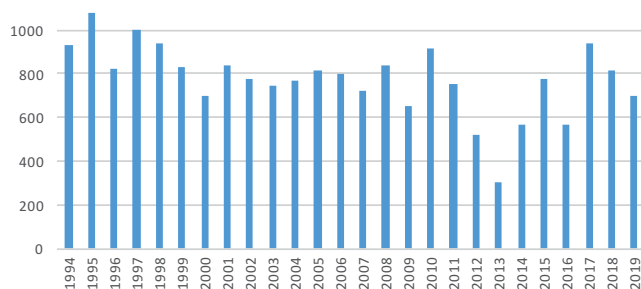
I Småland startade floraväktarverksamheten 1994 då Föreningen Smålands Flora tog ansvar för övervakningen. Antalet besökta lokaler per år har varierat mellan 300 och 1 083 (Fig. 1). Andra året vi var igång, 1995, gjordes flest besök. Bottennoteringen 300 besökta lokaler är från 2013. Generellt kan man säga att vi är något färre floraväktare idag, och medelåldern har ökat, men vi har ett an-

tal personer som gör desto mer så antalet besökta lokaler ligger ganska stabilt förutom svackan runt 2013.

Vill du bli floraväktare och hjälpa till med att skydda och bevara en eller flera växtplatser? Vi behöver bli fler, och det finns plats för både dig med nyväckt intresse och för dig med lång och gedigen erfarenhet. Det viktiga är ett genuint naturintresse. Det är inte svårt att vara floraväktare och alla är välkomna att hjälpa till! Är du intresserad, kontakta den som är floraväktaransvarig i ditt län. Ansvarig för Jönköpings län är Margareta Edqvist, för Kalmar län Åke Rühling och för Kronobergs län Marion Jannes. Kontakt kan ske via föreningens hemsida.

Eftersom det är 25-årsjubileum för floraväktarverksamheten i Småland har vi valt att den här gången göra temanummer om floraväktariet, där vi presenterar ett antal småländska floraväktararter.

Fig. 1. Antalet besökta floraväktarlokaliter i Småland 1994 till 2019.

Smalbladig lungört i Småland

▪ Tommy Nilsson

Smalbladig lungört, *Pulmonaria angustifolia*, anses vara starkt hotad (EN), enligt den svenska rödlistan från 2015. Arten blommar oftast redan från slutet av april och några veckor framåt.

Den växer i artrika ängs- och hagmarker, i gles skog med hassel och ädla lövträd, ofta ek, på sydvända åsslutningar men kan också uppträda i bryn och på väglänther. Arten gynnas av sen slåtter och sent bete, lika mycket som den missgynnas av hårt bete och total igenväxning under lång tid. Den klarar

måttlig igenväxning bra och kan till och med gynnas av det en tid, åtminstone på torra marker.

Smalbladig lungört har i Sverige flest antal lokaler, över 130, i Västergötland. Globalt sett är förekomsterna i vårt land nordvästliga utpostlokaler. Artens huvudsakliga utbredningsområde sträcker sig i ett brett band från Centraleuropa in i Ryssland.

I Småland upptäcktes arten för första gången 1774 på Solberget i Växjö, på en lokal som ingen vet hur länge den lycka-

Fig. 1. Smalbladig lungört.
Foto: Margareta Edqvist.

des hålla sig kvar på. Arten finns fortfarande kvar på ett fåtal lokaler i Kronobergs län, i Braås, men den huvudsakliga småländska utbredningen inskränker sig i övrigt idag till att omfatta ett litet kluster i mellersta delen av västra Kalmar län, i Hultsfreds kommun, och ett större i Vetlanda kommun, i Jönköping läns östra del. Arten var, enligt Smålands Flora, något vanligare förr och framförallt har den försvunnit från många lokaler i landskapets södra del.

Idag finns 19 småländska lokaler kvar som floraväktariobjekt, vilka samtliga besökts, med jämna eller ojämna mellanrum de senaste decennierna. Lokalen Fjärraberg i Repperda, Vetlanda kommun, är den överlägset rikligaste. Här räknade floraväktare in 2 500 exemplar 2016. Antalet plantor verkar också ha ökat signifikant de senaste åren.

I motsats till detta finns en lokal i Kronobergs län, Risinge, där arten senast sågs 2008 och numera verkar vara försvunnen, på grund av igenväxning. Det ser också mörkt ut för de båda lokalerna i Kalmar kommun, Södra Råsbäck och Väktaretorpet. På den senare lokalen räknades tolv plantor in 2003 men arten är, trots ett flertal besök fram till och med 2019, inte återfunnen. I Södra Råsbäck sågs arten senaste gången 2012.

På flera lokaler där arten finns kvar varierar antalet inräknade exemplar från år till år på ett anmärkningsvärt sätt. En av förklaringarna kan vara att besökaren bara noterat antalet blommande exemplar medan nästa räknat även vegetativa skott. Det kan också ha med tiden för

Fig. 2. Smalbladig lungört. Foto: Margareta Edqvist.

besöket att göra, då arten är lättast att upptäcka tidigt på våren. Det går inte heller att utesluta att betning av vilt eller tamboskap eller väderfaktorer också påverkat siffrorna.

Även om smalbladig lungört verkar kunna överleva länge på lokaler där hävden upphört och ibland, bildligt, flyttar ut i vägkanter och –slanter för att slippa gå under i mörker och av konkurrens, finns det all anledning att hålla noga koll på de, relativt sett, få lokaler som finns kvar i Småland.

Drakblomma i Småland

▪ Margareta Edqvist

Fig. 1. Drakblommans växtplats, en torrängsslänt utanför Vrigstad. Foto: Margareta Edqvist.

Drakblomma *Dracocephalum ruyschiana* betecknas som starkt hotad (EN) på den svenska rödlistan från 2015, och är även fridlyst (ArtDatabanken 2019). Arten blommar normalt i slutet av juni, och blomningen varar cirka tre veckor. Den har sin huvudförekomst i Västergötland, och växer där mestadels på krönet eller sydsidan av backar, grusåsar och åkerholmar med kalkrik morän eller grus. I Öst-

ergötland finns arten på några platser i öppen klippterräng med basiskt vittringsgrus och på Gotland i torrängar på hållmark. Den har även haft en växtplats på Öland, i ängsmark, men har inte setts där sedan år 2000. På den småländska lokalen växer den i en slänt med torrängsvegetation mellan en åker och en å. Drakblomman är känslig för bete, men gynnas av sen slåtter (Edqvist & Karlsson 2007).

Smålands flora 1978–2005

Under landskapsflorainventeringen påträffades drakblomma i en ruta. Det var Thomas Appelqvist som i samband med ängs- och hagmarksinventering 1989 återupptäckte ett exemplar av arten på en gammal lokal vid Vrigstad, i Sävsjö kommun, Jönköpings län. Lokalen ”Lassag. på moen och på sluttningen mot ån” omnämns i Flora Vrigstadiensis (Wetter ms 1894). Gamla uppgifter (1800-talet) finns från 4 rutor med sammanlagt 6 lokaler (Edqvist & Karlsson 2007).

Floraväktarna 1994–2019

Lokalen vid Vrigstad har under floraväktariet besökts alla år förutom 2008. År 1996 upptäcktes ytterligare en planta på lokalen. En av de två plantorna dog sommaren 2004 då Vrigstadsån, liksom många andra vattendrag, svämmade över. År 2005 var det återigen bara en planta. År 2007 gjordes den första stödutplanteringen (med frön tagna på samma lokal), och därefter har flera sådana gjorts. Resultatet har ändå inte varit speciellt lovande förrän vi till slut också

lyckades få till en bättre hävd på lokalen. Tyvärr är det inte bara felaktig hävd som varit ett hot mot arten. Den torra slätten mellan åkern och den fuktiga marken älskas av sorkar, vilka kan förändra hela vegetationen på en vinter. I år (2019) konstaterades ytterligare ett nytt hot mot drakblomman. Floraväktaren Leif Joakimsson upptäckte att någon grävt upp en planta. Idag hävdas större delen av sluttningen med betesdjur. En mindre yta kring drakblommans växtplats är inhägnad och sköts med slätter. År 2019 räknade vi in 18 plantor. Utan den återkommande stödutplanteringen är vi inte säkra på att drakblomman skulle varit en småländsk växt idag. Övriga hotade kärlväxter i samma område är vanlig backsippa *Pulsatilla vulgaris* subsp. *vulgaris* och slättergubbe *Arnica montana*. Sluttningen med drakblomman ingår i Natura 2000.

Citerad litteratur

ArtDatabanken. 2019. Artfakta – *Dracocephalum ruyschiana*. <https://artfakta.se/artbestamning/taxon/dracocephalum-ruyschiana-564>

Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007. *Smålands Flora*. SBF-förlaget, Uppsala.

Fig. 2. Blommande drakblomma.
Foto: Margareta Edqvist.

Flytsvalting i Småland

▪ Åke Widgren

Flytsvalting *Luronium natans* är en sällsynt vattenväxt som fram till 1996 endast var känd från ett fåtal aktuella lokaler i nordvästra Skåne och mellersta – norra Halland. Totalutbredningen sträcker sig över delar av Nordväst- och Centraleuropa. I Norge och Danmark finns arten bara i ett fåtal sjöar. Arten har varit rödlistad i Sverige sedan år 2000 då den blev klassad som starkt hotad (EN). Den anses vara en av Europas sällsyntaste och mest hotade vattenväxter (Moeslund m.fl. 1990). Vattenföro-

reningar och igenväxning är troligen de största hoten. Totalpopulationen i landet skattades i samband med rödlistningsbedömningen 2015 till 10 000 reproduktiva plantor (ArtDatabanken 2019). Arten hade ett eget åtgärdsprogram 2010–2013. Åtgärdsprogrammet syftar till att på lång sikt säkerställa livskraftiga populationer i de tre lokalområden som nu finns i Sverige (Naturvårdsverket 2010). Flytsvalting är fridlyst, och omfattas dessutom av EU:s habitatdirektiv.

Fig. 1. Ett rikt bestånd av flytsvalting vid Mårtnasjöns västra sida, den 14 september 2019. Foto: Åke Widgren.

Fig. 2. Blommade flytsvalting vid Mårtnasjön, en vik i sydvästra delen av Hängasjön, den 6 september 2015.
Foto: Åke Widgren.

Arten växer i både större och mindre brun- och klarvattenssjöar samt i smärre gölar. Den tycks undvika näringsrika vatten. Den förefaller väl uthärda både stora variationer i vattendjup och stora vattenståndsvariationer. En del lokaler har ett kustnära, gynnsamt läge medan andra är belägna i inlandet. Troligen sprids den med sjöfåglar (ArtDatabanken 2019).

Flytsvaltingens upptäckt i Småland

Flytsvalting blev inte uppmärksammas i Småland förrän 1996, då arten hittades av Bo Rosengren vid Mårtnasjön, en vik i sydvästra delen av Hängasjön. Det första fyndet gjordes dock redan 1985, på samma lokal, av Bertil Möllerström i samband med inventering för Smålands Flora. Bertil samlade ett belägg men detta blev liggande obestämt, och det var först efter att Rosengrens fynd blev

känt som han plockade fram sitt exemplar och fick det slutgiltigt bekräftat av Thomas Karlsson. Växtplatsen utgjordes av en liten båtplats. När och hur flytsvaltingen kom till Hängasjön, långt från övriga kända lokaler, kan man bara spekulera om. En teori är att den kan ha etablerats i samband med att sjön sänktes i slutet av 1940-talet (Edqvist & Karlsson 2007). Att den sprits till sjön med hjälp av sjöfåglar är sannolikt.

Floraväkteri vid Hängasjön

En starkt hotad art som flytsvalting måste givetvis floraväktas. Den 5 juli 2004 försökte Bertil och jag med hjälp av båt inventera förekomsten i viken, och räkna plantorna. Vi fick sammanlagt ihop 354 plantor/bladrossetter, fördelade på tre åtskilda växtplatser kring viken vilka bör betraktas som olika lokaler. Det fanns gott om flytande rosetter som var i full blom. Sannolikt var

det verkliga antalet betydligt större. Hängasjöns vatten är ganska brunt, och botten bitvis slambemängd, vilket gör det svårt att se alla bladrosetter. Vi sökte också efter arten längre norrut i sjön, utan att hitta någon mer planta. Under 2004 och 2005 eftersökte Bertil flytsvalting i större delen av Hängasjön, samt i ytterligare några närliggande sjöar, utan att hitta några fler lokaler (Möllerström 2007). Nästa försök till totalinventering av förekomsten gjordes år 2012. Denna gång lade vi mer tid på att vada längs stranden, och vi kunde nu räkna till 707 plantor. Den tredje totalinventeringen gjordes år 2015 och gav 1 190 plantor. Den senaste inventeringen gjordes i år (2019) och resulterade i 1 270 plantor.

År 2005, i slutskedet av landskapsflora-inventeringen, hittade Krister Wahlström flytsvalting på ytterligare en lokal i Hängasjön. I boken Smålands Flora (Edqvist & Karlsson 2007) omnämndes den flyktigt, och utan årtal, som "ett isolerat ex 600 m NV Askenäs". I verkligheten ligger denna växtplats betydligt längre norrut, omkring 1,5 km från primärlokalen i Mårtnasjön. Den 20 september i år (2019) besökte Bertil Möllerström växtplatsen, även den en liten båtplats, och kunde glädjande nog räkna till 8 plantor.

Aktuell status

Av siffrorna att döma kan man lätt dra slutsatsen att flytsvaltingen ökat i Hängasjön sedan den upptäcktes 1986. Själv tror jag inte att det är så. Jag tror i stället att vi med åren blivit allt skickligare

på att hitta arten, men fortfarande är det nog så att många bladrosetter, särskilt de som växer lite djupare, undgår upptäckt på grund av bland annat brunt vatten. En totalpopulation på 2 000 plantor kring viken i söder känns rimlig.

Hur ser framtiden ut för flytsvaltingen vid Hängasjön? Vid primärlokalen har det i alla år legat en roddbåt på stranden. I år (2019) var båten borta vilket väcker en del farhågor. Utan båt-slitage och människotramp ökar risken att båtplatsen växer igen med bland annat bredkaveldun *Typha latifolia* och kråklöver *Comarum palustre* som båda finns i närheten. En positiv sak är däremot att en lång strandsträcka norr om båtplatsen ingår i en nyrestaureerad hagmark, där trampet från betande nötkreatur sannolikt kommer att gynna arten. Nu återstår att göra ett nytt eftersök av arten längre norrut i Hängasjön. Kanske finns det fler flytsvaltinglokaler att upptäcka?

Citerad litteratur

- ArtDatabanken, 2019. *Artfakta – Luronium natans*. <https://artfakta.se/naturvard/taxon/luronium-natans-1001>
- Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007. *Smålands Flora*. SBF-förlaget, Uppsala.
- Moeslund, B., Lojtnant, B., Mathiesen, H., Mathiesen, L., Pedersen, A., Thyssen, N. och Schou, J.C. 1990. *Danske vandplanter*. Miljønyt, nr. 2 1990.
- Möllerström, B. 2007. Flytsvaltingen i Hängasjön. *Parnassia* 2007: 1–5.
- Naturvårdsverket, 2010. *Åtgärdsprogram för flytsvalting 2010–2013*.

Fältgentiana i Småland

▪ **Margareta Edqvist**

Fältgentiana *Gentianella campestris* subsp. *campestris* är uppdelad i tre varieteter varav två förekommer i Småland, tidig fältgentiana *G. campestris* var. *suecica* och sen fältgentiana *G. campestris* var. *campestris*. Den tredje varieteten *islandica* förekommer i de sydvästra delarna av Norrland. Tidig fältgentiana börjar blomma i mitten av juni (midsommartid). Den har 3–5 ledstycken på huvudstammen, vart och ett längre än tillhörande blad, och de mellersta stjälkbladen är trubbiga, tunglika till avlånga (Fig. 1). Sen fältgentiana blommar sällsynt från slutet av juli, men personligen brukar jag avvakta med att eftersöka den till mitten av augusti. Huvudstammen består av 4–8 ledstycken, ungefär så långa som motsvarande blad, och de mellersta stjälkbladen är spetsiga och bredast nedanför mitten (Edqvist & Karlsson 2007). Fältgentiana förekommer främst i ogödslade, artrika slåtter- eller betesmarker. Fröbanken är i de flesta fall kortlivad, vanligen högst 3–5 år. Det är en av de gräsmarksväxter som minskat mest i Skandinavien och Finland under de senaste årtiondena. Fältgentiana har varit rödlistad sedan år 2000, först som sårbar (VU), och sedan 2010 som starkt hotad (EN) (ArtDatabanken 2019).

Smålands flora 1978–2005

Under Smålands Flora-inventeringen påträffades fältgentiana i 197 rutor. Äldre uppgifter finns från 264 rutor (Edqvist & Karlsson 2007). Dessa siffror säger dock inte så mycket om hur vanlig den egentligen var förr. I äldre litteratur anges den ofta som allmän.

Fig. 1. Tidig fältgentiana i full blom.
Foto: Margareta Edqvist.

Fig. 2. Fältgentianalokal vid Stensjö i Jönköpings län.
Foto: Margareta Edqvist.

Floraväktarna 1994–2019

Kronobergs län

I Kronoberg finns 22 floraväktarlokaliter för fältgentiana. Utav dessa är 16 angivna som tidigblommande och endast en som senblommande. För övriga fem går det inte utläsa vilken varietet de tillhör.

Under åren 2000–2010 har fältgentiana noterats på sammanlagt 16 lokaler, varav en är nyupptäckt 2008. Efter 2014 har fältgentiana endast setts på 4 lokaler, samtliga tidigblommande. Alltså har de 22 lokalerna minskat till 4, och inte ens dessa känns helt säkra. Tre av de aktuella lokalerna är naturreservat.

Lokaler:

Väraskruv (Uppvidinge): ej återfunnen 2017–2019 (11 plantor 2016).

Skäraskog (Uppvidinge): 4 plantor 2019 (250 plantor 2017).

Ideboås (Uppvidinge): ej återfunnen 2019 (38 plantor 2017, 9 plantor 2018).

Karlslund (Ljungby): 23 plantor 2019 (320 plantor 2017).

I Kronobergs län har det under senare år pågått ett projekt med odling och utplantering av fältgentiana. Praten-sis AB har utfört odlingen på uppdrag av Länsstyrelsen. Frön har samlats in från lokalen i Skäraskog. Därefter har man försökt odla fram årsplantor för utplantering (Fig. 3). Planteringsförsök har skett i både Skäraskog och Brorsmåla (en utgången lokal, fältgentiana sågs där senast på 1980-talet). Det visade sig inte vara så enkelt att vare sig odla eller att få fältgentianor att överleva efter utplantering. Framöver kommer man istället att försöka med frösädd på lokalerna.

Kalmar län

I Kalmar län finns 91 floraväktarlokaliter för fältgentiana. Det finns ingen uppgift om ifall det är den tidiga eller senblommande varieteten på någon av lokalerna. Under åren 2000–2010 har fältgentiana noterats på 23 lokaler. Efter 2014 har den bara återfunnits på 7 lokaler (ej eftersökt på ett par av de lokaler den sågs på 2000–2010; där kan den givetvis finnas kvar).

Lokaler:

Ubbemåla (Emmaboda): ej återfunnen 2018 (45 plantor 2016, 20 plantor 2017).

Horvan (Högsby): ej besökt 2018–2019 (nyupptäckt med 4 plantor 2014, 10 plantor 2016).

Krösås (Oskarshamn): ej återfunnen 2019 (48 plantor 2015).

Stora Hyltan (Torsås): ej besökt 2018–2019 (29 plantor 2017).

Åkemåla (Vimmerby): ej återfunnen 2018–2019 (5 plantor 2017).

Örsåsa 1 (Vimmerby): se diagram (Fig 4).

Örsåsa 2 (Vimmerby): ej återfunnen 2017–2019 (10 plantor 2016).

Jönköpings län

I Jönköpings län, exklusive Habo och Mullsjö som inte hör till Småland, finns 157 floraväktarlokaliter för fältgentiana. Utav dessa bedöms 44 vara tidigblommande och 89 senblommande. För de övriga har vi inte kunnat fastslå vilken varietet de tillhör, vilket främst beror på att de inte återfunnits under floraväktarteriet. Under åren 2000–2010 har den tidigblommande setts på 29 lokaler. Efter 2015 har den endast återfunnits på 10 lokaler. Den senblommande har no-

terats från 64 lokaler under åren 2000–2010, men endast från 30 lokaler efter 2015. Några lokaler i Tranås kommun besöktes inte under denna tidsperiod så det verkliga antalet bör vara runt 35.

Ytterst få av de lokaler där fältgentiana noterats efter 2015 känns hyfsat stabila. Endast tre lokaler för den tidigblommande och ett 10-tal lokaler för den senblommande brukar hysa mer än 30 plantor årligen (om vi bortser från katastrofåren 2018–2019).

Aktuell status

Det är lite svårt att utläsa fältgentianans status fullt ut. Vissa lokaler har få återbesök, och med tanke på att det är en växt som kan variera enormt i antal från år till år så vore det bra om alla lokaler återbesöktes inte bara en gång utan flera

Fig. 3. Odlingsförsök med fältgentiana.
Foto: Per Ekerholm.

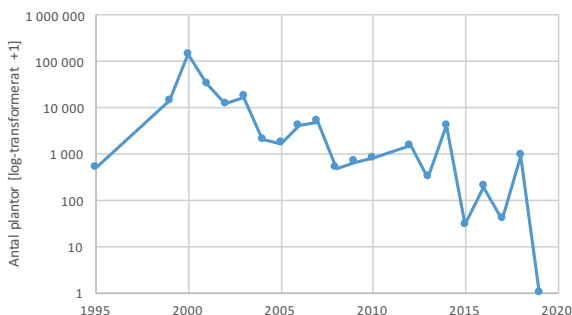

Fig. 4. Den tidiga fältgentianans utveckling på lokalen Örsåsa 1 i Kalmar län från 1995 till 2019.

Fig. 5. Lokaler för tidig fältgentiana i Jönköpings län exklusive Habo och Mullsjö 2015–2019 (uttag från Artportalen, november 2019).

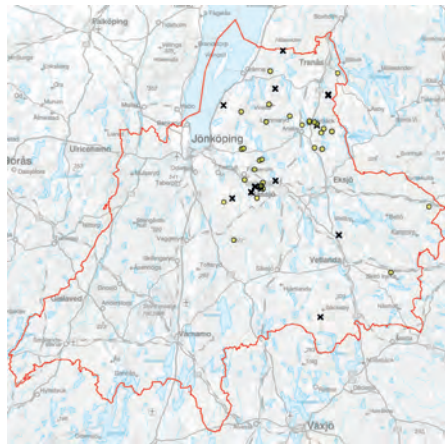

Fig. 6. Lokaler för sen fältgentiana i Jönköpings län exklusive Habo och Mullsjö 2015–2019 (uttag från Artportalen, november 2019).

gångar närmaste åren. Det gäller även de ställen där den inte noterats på länge. Det är särskilt viktigt med kontroll av de lokaler där det senaste besöket var positivt, trots att mer än 10 år gått sedan den senast sågs. Vissa lokaler behöver kanske också besökas både tidigt och sent.

I Småland har vi haft två katastrofala år på varandra för fältgentiana. Först hade vi den varma och torra sommaren 2018, vilket gjorde att plantorna det året i stort sett helt uteblev. Eftersom arten är tvåårig så påverkades även de plan-

tor som skulle blomma i år. Alltså blev även 2019 ett katastrofalt år; ytterst få lokaler hyste några blommande plantor.

Citerad litteratur

- ArtDatabanken, 2019. Artfakta – *Gentiana campestris* subsp. *campestris*. <https://artfakta.se/artbestamning/taxon/gentiana-campestris-subsp-campestris-221447>
- Edqvist, M & Karlsson, T. (red.) 2007. *Smålands Flora*. SBF-förlaget, Uppsala.
- Ekerholm, P. 2019. *Inventering av Fältgentiana 2019* (opubl.)

Krypfloka i Småland

▪ Per Darell

Krypfloka *Helosciadium inundatum* är en flockblomstrig vattenväxt som är släkt med selleri. Den har undervattensblad med trådfina bladflikar och flyt- och luftblad som är parflikiga med treuddiga bladflikar. Flockarna sitter ofta mitt emot bladen. Krypfloka förekommer sällsynt i södra Sverige, särskilt längs kusterna, med milt oceaniskt vinterklimat. Arten sprids med frön men också vegetativt genom rotsläende skott. Den rödlistades som sårbar (VU) år 2000, men har sedan 2005 varit klassad som starkt hotad (EN) (ArtDatabanken 2019).

Arten förekommer främst i svagt sur till neutral vattenmiljö, men kan också

växa i kalkrika vatten (på Öland). Växtplatserna utgörs av småvatten, diken, sjöstränder och mindre vattendrag. Den är konkurrenssvag och gynnas därför av stora vattenståndändringar eller bete som skapar fria ytor. Sandiga och leriga grunda pölar och stränder som torkar ut på sommaren är vanliga miljöer för krypflokan (ArtDatabanken 2019). Arten kan också påträffas i korttidsreglerade vatten som kvarnrännor och dammar. Den är svårupptäckt då den växer nedsänkt i vattnet, men under de år stränder och pölar blottläggs är det lättare att se den (Edqvist & Karlsson 2007).

Fig 1. Krypfloka i frukt.
Foto: Margareta Edqvist

Krypfloka i Småland

Kalmar län

Det första fyndet i Småland gjordes 1862 i Torsås, Kalmar län. I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet påträffades arten på ytterligare några platser i området kring Torsås. 1982 återfann Thomas Karlsson krypflokan i Torsåsån, på vad som troligen är samma lokal som där den hittades 1862 (Edqvist & Karlsson 2007). Kring det senaste sekelskiftet gjordes inga fynd på lokalen trots flera eftersök. 2018 hittade Tomas Burén åter krypflokan i ån (200 plantor). Möjligen har den funnits där hela tiden i en tynande förekomst.

Jönköpings län

I Gislaveds kommun har krypflokan följts på en lokal i Sävsjön och två lokaler i Storasjön under många år sedan 1989. De två sjöarna, som ligger mycket nära varandra, besöktes senast 2016 av Margareta Edqvist och Lennart Persson. Krypflokan återfanns då endast på de två lokalerna i Storasjön, där förekomsten på den ena var mycket stor och beräknades till hela 50 000 plantor.

Kronobergs län

Flera lokaler finns eller har funnits i trakten kring Alvesta. Arten noterades första gången ”vid bron i Alvesta” 1863. Ytterligare flera äldre uppgifter finns från bland annat Skatelöv och Blädinge. Under Smålands flora-inventeringen

påträffades arten i Helige å vid Huseby 1986 av Stig Johnsson, men den har inte setts där efter 2001. Olof Svensson fann krypfloka då han undersökte Mohedaån 1989 (Edqvist & Karlsson 2007). Den sistnämnda lokalen återbesöktes 2018 av Tobias Ivarsson som då fann flera plantor. I Huliesjön, Ljungby kommun, påträffades några exemplar av Ingvar Christoffersson 1985 (Edqvist & Karlsson 2007) men de eftersök som gjorts under 1990- och 2000-talet inte gett några fynd. Några äldre uppgifter finns också från Markaryds kommun (Hinneryd 1900 och Traryd 1919) samt Ljungby kommun (Vittaryd 1924).

Aktuell status

Av de aktuella rapporter som föreligger finns krypfloka idag på fyra lokaler i Småland: Mohedaån, Torsåsån och Storasjön (2 lokaler). Det är möjligt att arten också finns kvar i Helige å vid Huseby, där den inte setts sedan 2001. Lokalen kontrollerades senast 2004 och det är angeläget att nya eftersök görs. Det finns även muntliga uppgifter om en sentida observation i Torsås kommun, vid Ilingetorp. Denna lokal bör undersökas ordentligt.

Citerad litteratur

- ArtDatabanken, 2015. *Artfakta – Heliscadium inundatum*. <https://artfakta.se/artbestamning/taxon/helosciadium-inundatum-79>
- Edqvist, M & Karlsson, T. (red.) 2007. *Smålands Flora*. SBF-förlaget, Uppsala.

Piggfrö i Småland

▪ **Margareta Edqvist**

Piggfrö *Lappula squarrosa* betecknas som starkt hotad (EN) på den svenska rödlistan från 2015 (ArtDatabanken 2019). Arten är ettårig och främst vårgroende. Den brukar blomma i juni–juli. Piggfrö är en stäppväxt och trivs i soligt och torrt klimat. Arten har spridda och ofta tillfälliga lokaler i södra och mellersta Sverige. Endast Öland och Gotland hyser ett större antal lokaler. Den är konkurrenssvag och växer på öppen, solexponerad och grusig mark. Miljöerna kan vara skiftande såsom alvarmark, ruiner, åkrar, ruderatmark, hamnar och bangårdar.

Smålands flora 1978–2005

Under Smålands flora-inventeringen hittades piggfrö i två rutor, med varsin lokal. Äldre uppgifter finns från 41 rutor. De två aktuella lokalerna är Brahehus ruin och Näs slottsruin, båda belägna i Jönköpings kommun, Jönköpings län. I Småland antas arten vara inkommen, troligen till stor del genom import av spannmål (Edqvist & Karlsson 2007).

Floraväktarna 1994–2019

Brahehus brann 1708, och sedan dess står bara murarna kvar. Lokalen vid Brahehus ruin har besökts 13 gånger under åren 1994–2019. Antalet note-

rade plantor har varierat mellan 2 och 160. Toppnoteringarna är från 2007 (90 plantor) och 2019 (160 plantor/stänglar). Fram till 2007 växte flertalet av plantorna uppe på den östra muren. En restaurering av muren genomfördes, och avslutades 2012. Året därpå noterades endast två plantor. Därefter var det först i år (2019) som jag såg några

Fig 1. Blommade piggfrö. Foto: Margareta Edqvist.

Fig 2. Brahehus ruin, där piggfrö växer.
Foto: Margareta Edqvist.

små plantor uppe på muren igen. De senaste åren har plantorna annars främst vuxit i nordöstra hörnet av ruinen samt uppe på klipphyllorna på östra sidan. Arten skulle må än bättre om man inte klippte "gräset" så noggrant intill muren årligen, eller så tidigt på säsongen. Många år klipps stänglarna av innan de blommat eller satt frö.

Näs slott brann 1718, och idag återstår endast ruiner. Denna lokal har besökts 8 gånger under perioden 1994–2019. Det är lite knepigt att ta sig till lokalen. Ruinen ligger ute på södra delen av Visingsö. Antalet noterade plantor har svängt mellan 1 och 41. Vid två besök, åren 2007 och 2008, återfann vi inga plantor. Även här hade arten sin toppnotering 2019. Kan den torra och varma sommaren 2018 gynnat den?

Hur länge arten funnits på dessa båda lokaler vet vi inte, men det finns uppgifter som visar på att piggfröet åtminstone växte på båda ställena under tidigt

1800-tal. J. Forsanders minnesskrift (1821–60) uppger arten från Brahehus ruin, "under uppgåendet till ruinerna". Från Näs slottsruin uppgavs arten 1817 (Forsander enligt Zetterstedt 1878). Piggfröet har alltså vuxit i området i åtminstone 200 år. Dessa båda växtlokaler är väl värda bästa vård och skydd. Varför inte sätta upp informationstavlor om arten för att sprida information om dess historia på platsen?

Citerad litteratur

- ArtDatabanken. 2019. Artfakta – Lappula squarrosa. <https://artfakta.se/artbestamning/taxon/lappula-squarrosa-914>
- Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007. *Smålands Flora*. SBF-förlaget, Uppsala.
- Forsander, J. ms 1821–60. *Dagbok hållen år 1821–60 af Joh. Forsander*. Landsbiblioteket i Växjö 8:o 120.
- Zetterstedt, J. E. 1878. Vegetationen på Visingsö. *Bihang till Kungl. Svenska Vetensk.-Akad. Handl.* 5 (7).

Skaftslamkrypa i Småland

▪ Per Darell

Skaftslamkrypa *Elatine hexandra* är en liten vattenväxt som lätt förväxlas med andra slamkrypor. Arten kan skiljas från de övriga genom att blommorna sitter på ett långt skaft (Fig. 1). Den har en sydvästlig utbredning i Halland, Småland, Bohuslän, Västergötland, Värmland och Närke. En stor del av landets förekomst finns i Kronoberg. Skaftslamkrypa rödlistades som sårbar (VU) år 2000. Sedan 2005 har arten varit klassad som starkt hotad (EN). Det största hotet anses vara igenväxning på grund av eutrofiering. Då den är svårfunnen kan den vara förbisedd (ArtDatabanken 2019).

Skaftslamkrypan växer i strandzonen i näringsfattiga sjöar, på sand, lera eller gytta vid sjöstränder och vattenhål men utan tjocka dylager. Den kan också växa relativt djupt. Den delar denna miljö med kortskottsväxter som notblomster *Lobelia dortmanna* (Edqvist & Karlsson 2007).

Ett nationellt åtgärdsprogram för skaftslamkrypa togs fram 2013. Programmet föreslår åtgärder vars syfte är att motverka försurning, brunifiering, eutrofiering och vattengrumling samt åtgärder som syftar till att naturvårdens intressen i högre omfattning beaktas vid omprövning av vattenregleringar.

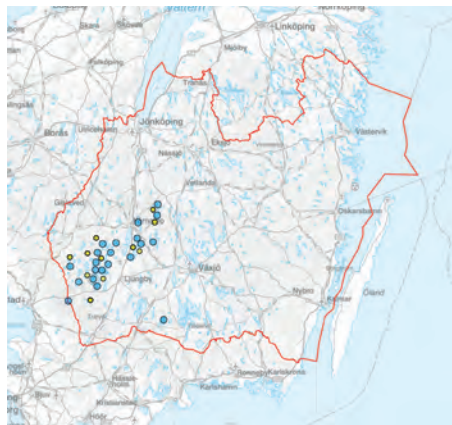

Fig. 1. Skaftslamkrypa som draggats upp ur sjön Mäen. Foto: Åke Widgren

Fältstudier rörande hur reproduktion och överlevnad påverkas av vattenregleringar, samt av artens nuvarande utbredning i form av plantor och fröbanker föreslås också i åtgärdsprogrammet. Resultatet av de föreslagna inventeringarna ska ligga till grund för förslag på vilka sjöar som skulle kunna vara aktuella för restaureringsåtgärder (Naturvårdsverket 2013).

Skaftslamkrypa i Småland

Skaftslamkrypa noterades första gången i Småland 1944 av Hakon Hjelmqvist, som hittade arten i sjön Rusken, Värnamo, på över 1 meters djup. Ett flertal fynd gjordes av Ingvar Christoffersson under 1980-talet och Johan Sjögren under 1990-talet. När Smålands Flora-inventeringen avslutades hade arten hittats i 49 rutor, med sammanlagt 65 lokaler fördelade på 18 sjöar (Edqvist & Karlsson 2007). Därefter har ytterligare ett stort antal fynd gjorts, bland annat i Bolmen. Artens utbredning i Småland framgår av Fig. 2.

Aktuell status

Efter år 2000 har skaftslamkrypan eftersöks i några sjöar med goda förekomster: Bolmen (Odensjö m.fl.), Färsjön (Dörarp), Mäen (Torpa), Högsjön (Vrå), Femlingen (Virestad m.fl.), Hindsen (Värnamo m.fl.), Södra Fyllen (Hånger m.fl.), Kätteln (Rydaholm) och Furen (Våxtorp m.fl.). Sjöar där arten ej återfunnits är Rusken (Nydala m.fl.), Södra Färgen (Femsjö), Flaten (Ås), Ashaken (Lidhult), Huliesjön (Berga) och Sörsjön (S Unnaryd). Sjöar med tidigare fynd men som inte återbesökts under 2000-talet är Stora Färgen (Långaryd), Flåren (Dörarp m.fl.) och Norra Fyllen (Torskinge). Det finns idag inget som tyder på att skaftslamkrypan skulle minska i Småland. Då arten är ganska svårinventerad kan man misstänka att det finns ett mörkertal av ännu oupptäckta lokaler.

Citerad litteratur

- ArtDatabanken, 2019. Artfakta – Elatine hexandra. <https://artfakta.se/artbestamning/taxon/elatine-hexandra-576>
- Edqvist, M & Karlsson, T. (red.) 2007. *Smålands Flora*. SBF-förlaget, Uppsala.
- Naturvårdsverket, 2013. *Åtgärdsprogram för skaftslamkrypa 2013–2018*.

Fig 2. Skaftslamkrypans utbredning i Småland. Uttag från Artportalen 2019-11-03. Blå prick betyder att det finns flera närbelägna lokaler.

Dvärgserradella i Småland

▪ Tomas Burén

Dvärgserradella *Ornithopus perpusillus* är en liten ettårig ärtväxt som främst växer på mager, sandig mark. Den är för närvarande klassad som starkt hotad EN. Arten härstammar från Västeuropa och det första svenska fyndet gjordes i Kalmar 1818. Under inventeringen av Smålands flora hittades arten i 6 rutor: **Emmaboda** *Algutsboda* Johansfors vid fotbollsplan, **Kalmar** *Kalmar* 300 m VNV-V slottet, **Ljungby** 400 m ONO Edenborg (trafikplatsen vid södra infarten till Ljungbyholm), **Oskarshamn** *Döderbult* Stridsholm, *Oskarshamn* Grimskallen, **Västervik** *Västervik* Lucerna, Solbergsudde och Tallskärsgatan 6.

De flesta förekomsterna har varit tillfälliga och efter publiceringen av Smålands flora 2007 har dvärgserradella återfunnits på lokalerna i Johansfors (2018, 50 plantor), Ljungbyholm (se nedan) och Solbergsudde (2 plantor 2012). En ny lokal påträffades 2018 av Michael Tholin i **Kalmar** *Ljungby* Södra Ölvingstorp, minst 150 plantor. 2019 täckte den flera kvadratmeter i en sydslänt intill körvägen ner i en gammal grustäkt (Fredrik Lysell, Kaj Svahn och Olof Persson).

Förekomsten vid Ljungbyholm upptäcktes 1984 av Göran Wendt. Det växte då tusentals plantor i en sandig tallplantering. När E22 byggdes om i

Fig 1. Dvärgserradella. Foto: Margareta Edqvist.

slutet av 1990-talet gjordes ett försök att flytta dvärgserradellarna. Det lyckades och förutom en stor population i en öppen yta inne i trafikplatsen dök det upp plantor i kanterna av vägarna runt om, särskilt längs infarten till Ljungbyholm. Växtplatsen inne i trafikplatsen har nu vuxit igen och blivit mindre lämplig för dvärgserradellarna och Ronny Gustavsson rapporterade 2019 att förekomsten i stort sett var utgången. Störning av vegetationstäcket skulle behövas. Däremot rapporterades rikliga förekomster i kanterna av gamla E22, både mot Ljungbyholm och Vassmolösa.

Dvärgserradella verkar öka i Skåne, där den är funnen på många lokaler. I Småland finns än så länge väldigt få fynd, men det kan löna sig att leta efter arten på diverse sandig och grusig mark.

Västerviksbjörnbär i Småland

▪ Tomas Burén

Västerviksbjörnbär *Rubus vestervicensis* är något så ovanligt som en småländsk endem. Arten är endast känd från Södra Malmö utanför Västervik och är klassad som akut hotad CR. Genetiska undersökningar (Kraft m.fl. 1995) har visat att arten har uppstått genom hybridisering mellan spirbjörnbär *R. grabowskii* och rostbjörnbär *R. pedemontanus* och troligen har den uppstått på Södra Malmö.

Arten upptäcktes 1915, då det noterades tre separata bestånd. Den verkar sedan ha ökat under de närmast följande decennierna, för att troligen åter minska något.

Den 13 juli i år besökte jag för första gången Södra Malmö, tillsammans

med Mora Aronsson, Margareta Edqvist, Joakim Ekman, Mats Halling, Sofia Lund och Dennis Nyström. Vi hittade minst 112 separata plantor, varav de flesta var små och endast vegetativa. Populationen verkar vara någorlunda stabil och Södra Malmö är skyddat som naturreservat. Eftersom västerviksbjörnbär endast finns på denna enda lokal blir det ändå klassat som akut hotat. Det finns anledning att eftersöka arten på andra delar av Södra Malmö.

Citerad litteratur

Kraft, T., Nybom, H. & Werlemark, G. 1995. *Rubus vestervicensis* (Rosaceae) – its hybrid origin revealed by DNA fingerprinting. *Nordic Journal of Botany* 15: 237–242.

Fig 1. Västerviksbjörnbär. De smala kronbladen är ett arv från den ena föräldraarten rostbjörnbär. Foto: Tomas Burén.

Fig 2. Författaren studerar Västerviksbjörnbär. Foto: Margareta Edqvist.

Smålandsbjörnbär i Småland

▪ Tomas Burén

Fig 1. Floraväktarna har hittat ett levande skott av smålandsbjörnbär på Lucerna. Foto: Margareta Edqvist.

Smålandsbjörnbär *Rubus vigorosus* är i Sverige endast säkert funnet i Västervik, på några olika lokaler och är klassat som akut hotat CR. I modern tid är arten funnen på ön Lucerna, på en lokal vid Grantorpsvägen och på några närliggande lokaler vid Vitudden.

Under en björnbärsexkursion den 13 juli i år lyckades jag tillsammans med Mora Aronsson, Margareta Edqvist, Joakim Ekman, Mats Halling, Sofia Lund och Dennis Nyström återfinna smålandsbjörnbär på tre lokaler: Lucerna (endast ett levande skott), Vitudden 550 m V om fyren (11 små plantor

i skogsbyn) och Vitudden 350 m NNV om fyren (8 små plantor intill gårdsgränd). Lokalen vid Grantorpsvägen är förstörd genom exploatering.

Artens långsiktiga överlevnad är högst osäker. Det finns inga riktigt livskraftiga bestånd. När smålandsbjörnbär är välutvecklat bildar det höga snår och skiljer sig från andra björnbärarter i området bland annat genom de mycket långa taggarna. De klena plantor som fanns i år är däremot svåra att få syn på och att identifiera. Det skulle därför mycket väl kunna gömma sig något fler bestånd i närområdet.

Klubbfibbla i Småland

• Åke Rühling

Klubbfibbla *Arnoseris minima* är en ett-årig, vårgroende ört, som kan bli ett par decimeter hög. Rosettbladen är spatel-lik och grovt tandade. Den har i regel flera stjälkar, vilka ofta är rikt grenade. Stjälken är bladlös, nedtill smal och rödaktig för att bli klubblikt uppsvälld och ihålig under korgarna, vilket gett arten dess svenska namn. Blomkorgarna är små, ca 1 cm vida och har blekgula blommor. Blomningstiden är utsträckt till perioden juli–september. Efter blomningen hårdnar holkfjällen till en urnlik bildning, ur vilken frukterna så småningom skakas ur. Klubbfibblan växer i främst i kalkfattiga, sandiga åkrar, men har hos oss även setts sandiga torrbackar och hållmark (Artdatabanken 2019).

Klubbfibblan är nu känd från Skåne, Blekinge, Öland, Småland, Halland och Västergötland. I alla landskap utom Skåne är antalet aktuella lokaler få. Tidigare har klubbfibbla också tillfälligt blivit funnen på ruderatmark upp till Ångermanland. Arten minskar starkt i hela utbredningsområdet. Den hör hemma i Europa, främst från Polen till Frankrike och är en sen inkomling till Norden, troligen införd under 1700-talet. (Artdatabanken 2019).

Klubbfibbla är rödlistad under hotkategorin EN, starkt hotad.

Utbredning i Småland

Klubbfibbla finns numera endast i landskapets östra, kustnära del, från söder räknat i kommunerna Torsås, Kalmar, Mönsterås och Oskarshamn. Äldre uppgifter finns från Emmaboda, Ljungby, Nybro och Växjö kommuner. I samtliga fall kommer dessa uppgifter från tiden före 1930 och förefaller avse tillfälliga förekomster.

Aktuell status

Inom floraväktarverksamheten har vi registrerat totalt 15 lokaler inom de fyra kommunerna. Av tabellen nedan framgår på hur många lokaler vi noterat klubbfibbla före respektive efter millennieskiftet.

Tabell 1. Antal lokaler per kommun.

Kommun	Antal lokaler	Fynd efter 2000	Fynd intill 2000
Torsås	2	2	1
Kalmar	7	7	4
Mönsterås	3	3	3
Oskarshamn	5	5	1

Fig 1. Klubbfibbla *Arnosaris minima* växte tätt och rikligt bland säden vid Köksmåla 2017.
Foto Åke Rühling.

De rikaste förekomsterna av klubbfibbla har vi inom Ryssby socken (Kallmar kommun) i området kring Revsuden och Skäggenäs. Där har vid flera tillfällen över tusen plantor kunnat räknas på flera av lokalerna.

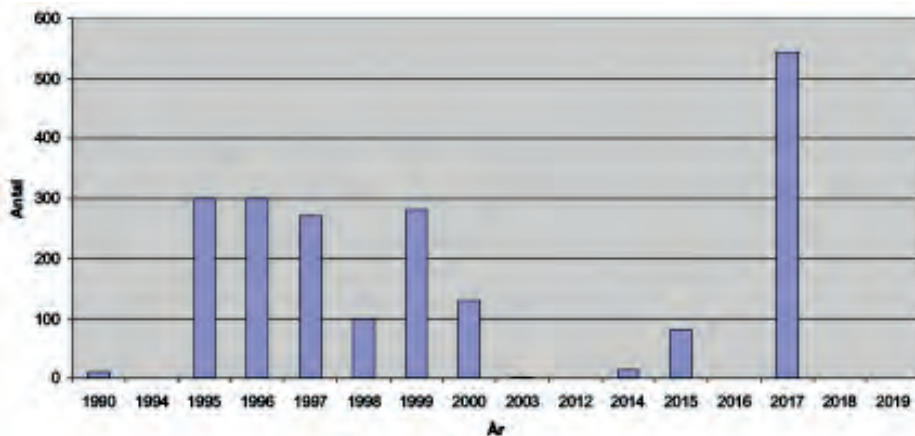
I Mönsterås kommun har det funnits gott om klubbfibbla på sandiga åkrar inom Lövo naturreservat. I mitten av innevarande decennium tog man sig emellertid för att tillföra rikligt med stallgödsel till dessa åkrar, vilket resulterade i ett mycket kraftigt uppslag av mållor. Därefter kunde vi bara finna ett enda exemplar av fibblan, och det väx-

te på körskadad mark strax utanför en åkerkant.

Inom Oskarshamns kommun har vi haft ett par udda, tillfälliga förekomster av klubbfibbla. Vid Norra Vånevik hittades den 1991 på hällmark i tallskog, i sällskap bland annat med klängnunnört *Ceratocarpus claviculata* och stenmåra *Galium saxatile*. Strax intill hade man lagrat virke, importerat efter en tidigare stor stormfällningen i Västeuropa och det torde vara säkert att den kommit in tillsammans med timret.

År 1984 hittades rikligt med klubbfibbla på en slänt mot Östersjövägen i

Diagram 1. Antal plantor av klubbfibbla i Köksmåla 1990–2019.

Kristinebergssområdet i Oskarshamn. Här fanns arten kvar fram till 1998, för att sedan duka under för alltför intensiv väggkantsklippning. Värt att notera är att hedblomster *Helicbrysum arenarium* kortvarigt uppträdde ett stycke bort längs samma väg. Kristinebergssområdet exploaterades på 1970-talet och det är troligt att de två nämnda arterna har sitt ursprung i insåning.

Sedan gammalt har klubbfibbla varit känd från Fårboåsen norr om Oskarshamn (Rühling 1997). Inom detta område har vi följt förekomsterna på tre platser mer noggrant (detaljerade uppgifter finns på Biologiska museets i Oskarshamn hemsida).

Ovanstående diagram, antal plantor av klubbfibbla i Köksmåla, illustrerar hur starkt antalet kan variera år från år. Växtplatsen utgörs av en sandig åker på Fårboåsen. Under 1990-talets senare del var åkern besädd med stråsäd och

vi kunde årligen notera 100–300 plantor. Därefter brukades marken som en alltmer igenväxande vall, varvid klubbfibblan snabbt försvann. I mitten på detta decennium plöjdes vallen upp och klubbfibblan visade sig igen för att nå ett rekord 2017 med 543 plantor. Det torra året 2018 kunde vi inte finna någon enda planta och inte heller 2019 då dessvärre flytgödsel spritts på åkern. Våra iakttagelser visar på att klubbfibblan kan komma tillbaka efter lång tids frånvaro, i detta fall cirka 10 år, om marken plöjs upp eller på annat sätt blottas.

Citerad litteratur

- Artdatabanken 2019: artfakta.se/artbestamning/taxon/89
- Biologiska museet i Oskarshamn 2019: www.bimon.se/sida_vxtnytt/arnoseris.php
- Rühling, Å. 1997: *Floran i Oskarshamns kommun*. SBF-förlaget, Lund.

Luddvårlök i Småland

▪ Åke Rühling

Luddvårlök *Gagea villosa* utmärks gentemot våra andra vårlöksarter av att blomskaften är håriga, och att det ofta bildas groddknoppar i blomflocken. Förökningen sker dels med sidolökar, dels med groddknoppar. Frösättningen är mycket sparsam och inom vissa individgrupper uteblir den helt. Åtminstone små lokala grupper representeras av kloner. Inte sällan är bestånden helt vegetativa (Artdatabanken 2019).

Luddvårlöken kan börja blomma mycket tidigt, redan i mars. Då är blomflockens skaft mycket kort, så att blommorna nästan är i marknivå. Blomningen kan fortgå

in i maj, då med blomskaften sträckta som på våra andra vårlöksarter. Blommorna utvecklas en efter en och arten får därför en markant lång blomningstid.

Luddvårlök är i vårt land en sydlig art. I Skåne är den känd från flera lokaler, särskilt i sydväst. Vidare är den känd från Blekinge, östra Småland, Öland och Gotland. Utöver dessa förekomster har enstaka mera tillfälliga fynd gjorts på några få andra platser. Luddvårlök når sin nordgräns i Sverige. Totalutbredningen omfattar mellersta och södra Europa, nordvästra Afrika och Främre Asien (Artdatabanken 2019).

Fig. 1. Luddvårlök på gamla kyrkogården i Oskarshamn 2017. Foto Åke Rühling.

Tidigare förekom luddvårlök även som åkerogräs. Den typen av förekomster är numera mycket ovanliga, istället förefaller kyrkogårdsgångar, parkgångar, trädgårdar och liknande vara växtens huvudsakliga växtställen. Växtplatserna är ofta torra eller upptorkande. De flesta finns i kalktrakter. Luddvårlök är ljuskrävande och försvinner snabbt i högvuxen vegetation (Artdatabanken 2019).

Luddvårlök är rödlistad och förs till hotkategori VU, sårbar, och är dessutom fridlyst.

Utbredning i Småland

Luddvårlök förekommer i landskapet endast inom två begränsade områden i centrala Kalmar och Oskarshamn. I båda fallen utgörs växtplatserna av parker eller parkliknande miljöer.

I Kalmar påträffades arten för första gången vid Västerport, nära det gamla vattentornet. Fyndet gjordes av Thomas Karlsson under våren 1984 och beläggsexemplar insamlades senare samma år.

Det första belagda fyndet av luddvårlök i Oskarshamn kommer från Oskar Köhler år 1906. Han fann arten i stadsparken och betecknade den som mycket sparsamt förekommande. Flera insamlingar gjordes de följande åren fram till 1919 (Rühling 1997). Därefter tycks förekomsten ha fallit i glömska eller förbisetts till dess att luddvårlöken återupptäcktes 1983.

Aktuell status

Kalmar

I Kalmar har två närbelägna lokaler följts inom floraväktarverksamheten,

Fig. 2. Under en hästkastanj på Rådhusstrassen i Oskarshamn växer luddvårlök utan inblandning av andra arter i släktet. Vid fototillfället 2017 räknades 280 blommande exemplar och antalet sterila skott skattades till flera tusen.

Foto Åke Rühling.

nämligen vid vattentornet och intill kvarteret Bankmannen. På båda platserna var förekomsten ganska stabil fram till omkring 2015. Därefter sågs endast enstaka blommande exemplar; de senaste år 2017. Orsaken är otvivelaktigt ett förödande starkt kaninbete. Arten kan givetvis ännu finnas kvar som oidentifierade, avbetade blad.

Ett försök att rädda den genom planerad exploatering hotade förekomsten nära vattentornet gjordes 2013 genom att flytta plantor några hundra meter i riktning mot järnvägsstationen (Burén 2014). Något positivt resultat har emellertid ännu inte syns till.

Oskarshamn

I Oskarshamn finns rika förekomster av luddvårlok inom Stadsparkens äldre, norra del samt på intilliggande kyrkogård. Inte långt därifrån, på Rådhusterrassen vid inre hamnen, finns två bestånd, varav det norra utmärker sig genom tidig, långvarig och riklig blomning. Genom gott samarbete med kommun och kyrkogårdsförvaltning klipps inte ytorna med luddvårlok så tidigt på året som eljest är brukligt.

Vi har följt luddvårloken utveckling genom att sedan 1995 så gott som årligen inventera mindre ytor, vilka inom floraväxteriet sammanförs till 13 olika områden. En praktisk svårighet vid inventeringen är att tre andra arter inom släktet, vårlök *Gagea lutea*, dvärgvårlok *G. minima* samt ängsvårlok *G. pratensis*, växer rikligt tillsammans med luddvår-

löken. Det är därför inte alltid så lätt att få ögonen på luddvårlöken då den växer insprängd bland de andra arterna av vårlök.

Som konkurrenssvag art finner man företrädesvis luddvårlöken i utglesade gräsmattor under tätare trädkronor, gärna lind, och gärna nära stambaserna. Intill stammar är marken ofta blottad genom låg klippning med grästrimmer och genom att åkgräsklippare körs i snäva cirklar. Detta ser inte så vackert ut, men vårlöken tycks profitera därav, förutsatt att påverkan inte sker under den tidiga våren.

Under de tre senaste åren, 2017, 2018, och 2019 har vi räknat in 544, 231 respektive 652 blommande exemplar. Någon negativ effekt av det torra och varma året 2018 framträder således inte och var kanske inte heller att vänta eftersom de tidiga lökväxterna hann avsluta sin blomning och naturligt vissna ned innan torkan satte in. En mer detaljerad redovisning av förekomsterna jämte bilder av växtplatserna finns på Biologiska museets i Oskarshamn hemsida.

Citerad litteratur

- Artdatabanken 2019: artfakta.se/artbestamning/taxon/668
- Biologiska museet i Oskarshamn 2019: www.bimon.se/sida_vxtnytt/gagea_villosa.php
- Burén, T. 2014: Flytt av luddvårlok i Kalmar. *Parnassia* 27(1): 4–6.
- Rühling, Å. 1997: *Floran i Oskarshamns kommun*. SBF-förlaget, Lund.

Årsmötet i Vimmerby

▪ Tomas Burén

Årets årsmöte hölls i Vimmerby kommun, närmare bestämt på Mossebo gästhem utanför Pelarne. Till skillnad mot tidigare år klarades både årsmöte och exkursion av på en dag. Fördelen är att man slipper ordna boende, men för långväga deltagare blir det en väldigt lång dag.

Årsmötet avlöpte utan några överraskningar eller omvälvande beslut. Tomas Fasth hade avböjt omval som styrelseledamot och ersattes av Eric Lundén, Kalmar. Eric är nyutbildad naturvårdsbiolog med särskilt intresse för mossor.

Efter lunch var det sedvanlig exkursion under ledning av Sören Mjösberg. Vid Solbacka passerade vi stora mängder med skavfräken *Equisetum hyemale* och en buske med gullrips *Ribes aureum* längs en gammal järnvägsvall, på väg mot huvudmålet som var ett rikt bestånd med skogsklocka *Campanula cervicaria*. Årets växt – tätört *Pinguicula vulgaris* – kunde också beskådas.

Nästa punkt på programmet var ett snabbt stopp vid den berömda Kvillen, som fortfarande hade en levande gren. Vi fortsatte till det närliggande Norrlids naturreservat där skogssvingel

Fig 1. Sören Mjösberg (längst till höger), Åke Widgren, Mats Halling och Tomas Burén i Norrlids naturreservat. Foto: Ingela Carlström.

Fig. 2. Skogsklocka. Foto: Ingela Carlström.

Drymochloa sylvatica var den mest spektakulära arten i en intressant ravin. Andra trevliga arter var dvärghäxört *Circaea alpina*, skogsvicker *Vicia sylvatica*, svartbräken *Asplenium trichomanes* och svart trolldruva *Actaea spicata*. Vi passerade resterna av den numera nedblåsta Norrlidsgranen som ska ha varit 47 m hög.

Den stora naturbetesmarken vid Örsåsa var nästa stopp. Här brukar normalt finnas stora mängder med fältgentiana *Gentianella campestris*, men torkan har varit mycket ogynnsam för den arten och inte en enda planta kunde hittas. Det var också lite sent på säsongen, men en hel del fina arter som slättergubbe *Arnica montana*, smörbol-lar *Trollius europaeus*, spåstistel *Carlina vulgaris*, slätterfibbla *Hypochoeris maculata* och sommarfibbla *Leontodon hispidus* gick att se.

Exkursionen avslutades i ett tall-skogsområde inne i Gullringen, där vi tittade på ryl *Chimaphila umbellata* och mosippa *Pulsatilla vernalis*. Sören berättade att några barn hade orsakat en brand i skogen runt 1975 och därefter kom det upp hundratals blommande mosippor. Nu fanns det några tiotals rosetter.

Vi tackade Sören för en fin och välplanerad exkursion och vände åter hemåt mot våra respektive hörn av Småland och i något fall angränsande landskap.

Fig. 3. Dvärghäxört.
Foton: Ingela Carlström.

Två små skönheter

▪ Per Darell

Fig 1. Pygmémossa. Foto: Ulf Jansson.

Bar jord i november kan gömma spännande mossor. Det finns många små mossor som lever ett "okänt" liv på bara marker som vägkanter, åkrar och alvar. Den 4 november 2014, medan mina vänner letade svamp, ägnade jag mig åt att krypa på marken runt bilen. Vi befann oss i ett för svamp intressant område med basisk berggrund, vid Gödeshult på gränsen mellan Kronobergs och Kalmar län. Flera stråk av basisk berg-

grund förekommer i den östra delen av Kronoberg. Intressanta svampfynd har gjorts de senaste åren i kalkbarrskogarna här, bland annat av taggsvampar och fingersvampar.

Flera pyttesmå mossor fanns runt bilen, två av dem visar jag här med foto av Ulf Jansson.

Den intressantaste var pygmémossa *Acaulon muticum*. Den ser ut som uppnedvända glasstrutar som är upp till

2 mm stora (Fig 1 och 2). En liten sporkapsel med ett 0,1 mm långt kapselskaft är dold av ett par ”långa blad” med tänder och en liten spets. Längre ned hittar man några mindre blad. Två varieteter finns som man kan skilja på sporens utseende; större pygmémossa var. *muticum* har släta sporer medan mindre pygmémossa var. *mediterraneum* har taggar på sporens yta.

Miljön där pygmémossan växer är ofta rik på kalk eller lera. Arten är kortlivad. Den växer gärna tillsammans med

sågdagmossa *Ephemerum serratum* som är vanligare. Sågdagmossan är ännu mindre. Dess sporkapsel syns tydligt mellan smala taggiga blad (Fig 3). Två varieteter finns även hos sågdagmossan. De skiljs på sporens yta. Varieteten endagmossa var. *serratum* har knottriga sporer medan dvärgdagmossa var. *minutissimum* har släta sporer. Sågdagmossa är liksom pygmémossa pionjär och förekommer på fuktig bar jord vid sjöstränder, åkrar och vägkanter.

Fig. 2. Sporkapsel av pygmémossa.
Foto: Ulf Jansson.

Fig. 3. Sporkapsel av sågdagmossa.
Foto: Ulf Jansson.

Kärlväxtfloran i Stenbergas

Vår medlem Roger Karlsson har nu i samarbete med Stenbergas Hembygdsförening publicerat en sockenflora. Boken innehåller en genomgång av kärlväxtfynd i Stenbergas socken, Vetlanda kommun, mellan 1851 och 2018. Växterna presenteras med ett antal bilder och utbredningskartor.

Sockenens berggrund och jordarter och klimat presenteras. Olika vegetationstyper med exempel på växter man finner i dem beskrivs. En allmän genomgång av agrarhistoria avslutas med en historik över Högarps bys jordbrukshistoria.

Några kulturhistoriska utflykter med botanisk anknytning görs och en beskrivning av de hot som finns mot den biologiska mångfalden presenteras.

Vill du köpa boken?

Kontakta författaren via

e-post: hermelin10@outlook.com eller mobil 073-976 57 38

uppgi namn, adress och gärna mobilnummer

Priset är 220 kr + fraktkostnad ca 60 kr

Råd till författare

Parnassia utkommer i maj och december. Artiklar och notiser skickas senast 1 april respektive 1 november till Tomas Burén eller Åke Widgren (se nedan) för att komma med i ett visst häfte.

Det är enklast om du skickar texten med e-post och gärna skriven i Word. Men det går också utmärkt att skicka texten på papper (läs då korrekturet extra noga så att allt blir rätt avskrivet).

Skicka gärna med förslag till bilder – teckningar, kartor eller foton av växter, miljöer, personer. Digitala bilder fungerar smidigast. Digitala foton måste ha hög upplösning och helst vara i formaten .tif eller .jpg.

Välkommen med dina bidrag till *Parnassia*!

Redaktörer:

Tomas Burén, Adelgatan 11A, 393 50 Kalmar.

Tel. 070-356 46 97. E-post: tomas.buren@netatonce.net

Åke Widgren, Ronnebygatan 10, 371 32 Karlskrona.

Tel. 0709-831449. E-post: cotula@gmail.com

Kjell-Arne Olsson, Evavägen 32 H, 296 32 Åhus

Tel. 073-745 49 94. E-post: kjell-arne.olsson@tele2.se

Äldre nummer av *Parnassia* säljes

Beställ hos Margareta Edqvist, tel. 0380-106 29

E-post: margareta.edqvist@telia.com

Föreningen Smålands Flora på Internet

Föreningens hemsidaadress >www.smalandsflora.com<

Föreningen finns även som en Facebookgrupp. Vi hoppas att den ska bidra till ett ökat intresse för botanik i landskapet, och att vi får fler engagerade medlemmar i föreningen.

Facebookgruppen heter **Smålands Flora**.

Sid 1

Margareta Edkvist et.al.

Floraväktarna i Småland 25 år

Sid 2 – Smalbladig lungört

Sid 4 – Drakblomma

Sid 6 – Flytsvalting

Sid 9 – Fältgentiana

Sid 13 – Krypfloka

Sid 15 – Piggfrö

Sid 17 – Skaftslamkrypa

Sid 19 – Dvärgserradella

Sid 20 – Västerviksbjörnbär

Sid 21 – Smålandsbjörnbär

Sid 22 – Klubbfibbla

Sid 25 – Luddvårlök

Sid 28

Tomas Burén

Årsmötet i Vimmerby

Sid 30

Per Darell

Två små skönheter

